Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (åttonde avdelningen)

den 13 juli 2017 *

”Begäran om förhandsavgörande – Civilrättsligt samarbete – Förordning (EG) nr 44/2001 – Behörighet vid försäkringstvister – Nationell lagstiftning som på vissa villkor föreskriver rätt för skadelidande personer att väcka talan direkt mot försäkringsgivaren för den som är ansvarig för en olycka – Prorogationsavtal mellan försäkringsgivaren och skadevållaren”

I mål C-368/16,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Højesteret (Högsta domstolen, Danmark) genom beslut av den 20 juni 2016, som inkom till domstolen den 6 juli 2016, i målet

Assens Havn

mot

Navigators Management (UK) Limited,

meddelar

DOMSTOLEN (åttonde avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden M. Vilaras samt domarna M. Safjan (referent) och D. Šváby,

generaladvokat: Y. Bot,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— Navigators Management (UK) Limited, genom H. Nissen, advokat,

— Belgiens regering, genom L. Van den Broeck och J. Van Holm, båda i egenskap av ombud,

— Spaniens regering, genom A. Rubio González och A. Gavela Llopis, båda i egenskap av ombud,

— Europeiska kommissionen, genom M. Heller och L. Grønfeldt, båda i egenskap av ombud,

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målet utan förslag till avgörande,

* Rättegångsspråk: danska.

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artiklarna 13.5 och 14.2 a i förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (EGT L 12, 2001, s. 1).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan Assens Havn (Assens hamn, Danmark) och Navigators Management (UK) Limited, ett försäkringsbolag (nedan kallat Navigators Management), angående ersättning för den skada på kajen i Assens Havn som orsakats av ett bogseringsfartyg försäkrat hos Navigators Management.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

Förordning nr 44/2001

3 Skälen 11 och 13 i förordning nr 44/2001 har följande lydelse:

”(11)

Behörighetsbestämmelserna måste uppfylla kravet på förutsebarhet och bygga på den allmänna principen om svarandens hemvist, och det måste alltid kunna gå att bestämma vilken domstol som är behörig utifrån denna princip, utom i vissa bestämda fall när tvistens art eller hänsynen till partsautonomin gör det berättigat att använda någon annan anknytning. …

…

(13) Vid försäkrings-, konsument- och anställningsavtal bör den svagare parten skyddas genom behörighetsbestämmelser som är förmånligare för dennes intressen än de allmänna bestämmelserna.”

4 Artiklarna 8–14 i förordningen ingår i avsnitt 3, med rubriken ”Behörighet vid försäkringstvister”, i kapitel II. De innehåller behörighetsregler vid försäkringstvister.

5 Artikel 8 i förordningen har följande lydelse:

”För försäkringstvister gäller i fråga om domstols behörighet utöver föreskrifterna i artikel 4 och artikel 5.5 bestämmelserna i detta avsnitt.”

6 I artikel 9.1 i förordningen föreskrivs följande:

”Talan mot en försäkringsgivare som har hemvist i en medlemsstat kan väckas

a) vid domstolarna i den medlemsstat där han har hemvist, eller

b) i en annan medlemsstat, vid domstolen i den ort där käranden har hemvist om talan väcks av försäkringstagaren, den försäkrade eller en förmånstagare …

…”

7 Artikel 10 i denna förordning har följande lydelse:

”Beträffande ansvarsförsäkring eller försäkring av fast egendom får talan mot försäkringsgivaren också väckas vid domstolen i den ort där skadan inträffade. Detsamma gäller om både lös och fast egendom omfattas av samma försäkringsavtal och har skadats genom samma händelse.”

8 Enligt artikel 11.2 i förordningen gäller följande:

”Bestämmelserna i artiklarna 8–10 gäller om den skadelidande väcker talan direkt mot försäkringsgivaren, om sådan direkt talan är tillåten.”

9 I artikel 13 i förordningen stadgas följande:

”Avvikelser från bestämmelserna i detta avsnitt i ett avtal om domstols behörighet gäller endast om avtalet

…

2) ger försäkringstagaren, den försäkrade eller en förmånstagare rätt att väcka talan vid andra domstolar än dem som anges i detta avsnitt, eller

3) har ingåtts mellan en försäkringstagare och en försäkringsgivare, vilka vid försäkringsavtalets ingående hade hemvist eller sin vanliga vistelseort i samma medlemsstat, och avtalet innebär att domstolarna i den staten skall vara behöriga även om skadan skulle inträffa utomlands, såvida inte ett sådant avtal strider mot lagen i den staten, eller

…

5) hänför sig till ett försäkringsavtal som omfattar en eller flera av de risker som anges i artikel 14.”

10 Enligt artikel 14 i förordningen gäller följande:

”De risker som avses i artikel 13.5 är följande:

1) Förlust av eller skada på
   a) havsgående fartyg, anläggningar offshore eller på fria havet eller luftfartyg, där förlusten eller skadan har samband med deras användning för kommersiellt ändamål,

…

2) Ansvar, med undantag för fysisk skada på passagerare eller förlust av eller skada på deras resgods,
   a) som är en följd av användningen eller driften av fartyg, anläggningar eller luftfartyg som anges i punkt 1 a, såvida inte lagen i den medlemsstat där sådant luftfartyg är registrerat förbjuder avtal om domstols behörighet i fråga om försäkring av sådana risker,

…”

11 I kapitel II i förordningen ingår även – i avsnitt 7, som har rubriken ”Avtal om domstols behörighet” – artikel 23.1 och 23.5, som har följande lydelse:

”1. Om parterna har träffat avtal om att en domstol eller domstolarna i en medlemsstat skall vara behöriga att avgöra en redan uppkommen tvist eller framtida tvister i anledning av ett bestämt rättsförhållande, och minst en av parterna har hemvist i en medlemsstat, skall endast den domstolen eller domstolarna i den medlemsstaten ha behörighet. En sådan behörighet skall vara exklusiv om parterna inte har träffat avtal om annat. Ett sådant avtal om behörighet ska vara antingen

a) skriftligt eller muntligt och skriftligen bekräftat, eller

b) i en form som överensstämmer med praxis som parterna har utbildat mellan sig,

c) i internationell handel, i en form som överensstämmer med handelsbruk eller annan sedvänja som parterna kände till eller borde ha känt till och som är allmänt känd och regelmässigt iakttas av parter i avtal av föreliggande typ vid det ifrågavarande slaget av handel.

…

5. Avtal om domstols behörighet eller motsvarande bestämmelser i en handling varigenom en trust har bildats har ingen verkan om de strider mot bestämmelserna i artiklarna 13, 17 och 21 eller om de domstolar vilkas behörighet de utesluter har exklusiv behörighet enligt artikel 22.”

12 Förordning nr 44/2001 upphävdes genom artikel 80 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1215/2012 av den 12 december 2012 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (EUT L 351, 2012, s. 1). Enligt artikel 81 andra stycket i sistnämnda förordning är den dock tillämplig först från och med den 10 januari 2015.

Avtalet mellan EG och Danmark

13 Avtalet mellan Europeiska gemenskapen och Konungariket Danmark om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område, undertecknat i Bryssel den 19 oktober 2005 (EUT L 299, 2005, s. 62) (nedan kallat avtalet mellan EG och Danmark eller avtalet) och godkänt på Europeiska unionens vägnar genom rådets beslut 2006/325/EG av den 27 april 2006 (EUT L 120, 2006, s. 22), syftar till att tillämpa bestämmelserna i förordning nr 44/2001 och tillämpningsföreskrifterna för denna på förbindelserna mellan Europeiska unionen och Konungariket Danmark. Avtalet trädde i kraft den 1 juli 2007, i enlighet med artikel 12.2 i avtalet (se EUT L 94, 2007, s. 70).

14 Ingressen till avtalet mellan EG och Danmark har följande lydelse:

”…

[Europeiska unionens domstol] bör vara behörig att [på samma villkor] meddela förhandsavgöranden om giltigheten och tolkningen av detta avtal på begäran av en dansk domstol, och … danska domstolar … bör [därför] begära förhandsavgöranden på samma villkor som andra medlemsstaters domstolar när det gäller tolkningen av [förordning nr 44/2001] och dess tillämpningsföreskrifter,

…”

15 Artikel 2 i avtalet avser ”Domstols behörighet samt erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område”. Artikel 2.1 har följande lydelse:

”Bestämmelserna i [förordning nr 44/2001], som är fogad till och utgör en del av detta avtal, samt de tillämpningsföreskrifter som har antagits i enlighet med artikel 74.2 i förordningen och – när det gäller tillämpningsföreskrifter som antagits efter det att avtalet trätt i kraft – som genomförts av [Konungariket] Danmark i enlighet med vad som anges i artikel 4 i detta avtal samt de åtgärder som antagits med stöd av artikel 74.1 i förordningen, skall enligt internationell rätt gälla i förbindelserna mellan [unionen] och [Konungariket] Danmark.”

16 Artikel 6 i avtalet avser ”[EU]-domstolens behörighet med avseende på tolkningen av avtalet”. Artikel 6.1 stadgar följande:

”När det uppstår en fråga om giltigheten eller tolkningen av detta avtal i ett mål inför en dansk domstol, skall denna domstol begära ett avgörande från [EU]-domstolen om en domstol i en annan medlemsstat i Europeiska unionen under samma omständigheter skulle behöva göra så i enlighet med [förordning nr 44/2001] och de tillämpningsföreskrifter som avses i artikel 2.1 i detta avtal.”

Dansk rätt

95 § forsikringsaftaleloven (försäkringsavtalslagen) föreskrivs följande:

”1. När försäkringstagarens ersättningsskyldighet mot den skadelidande är fastställd och ersättningsbeloppet bestämt, inträder den skadelidande i försäkringstagarens rätt mot bolaget, såvida han inte hållits skadeslös.

2. Den skadelidande inträder vidare i försäkringstagarens rättigheter mot bolaget om den skadelidandes ersättningsanspråk omfattas av försäkringstagarens konkurs, ackord eller skuldsanering. Om den skadelidande inte har hållits skadeslös kan denne göra anspråk på hela ersättningen från bolaget. Bolaget ska i de fall som avses i stycke 1 utan oskäligt dröjsmål underrätta försäkringstagaren om att det har mottagit ett ersättningskrav.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

17 Hösten 2007 transporterade Skåne Entreprenad Service AB, ett bolag bildat enligt svensk rätt (nedan kallat Skåne Entreprenad) sockerbetor till en fabrik i Nykøbing Falster (Danmark). En del av transporten utfördes på fartyg från Assens till Nakskov (Danmark). För transporten hade Skåne Entreprenad hyrt ett antal bogseringsfartyg och pråmar, däribland bogseringsfartyget Sea Endeavour I, och hade för detta ändamål tecknat ansvarsförsäkring hos Navigators Management.

18 Försäkringsavtalet innehöll bland annat följande klausul:

”Tillämplig lag och behöriga domstolar Denna försäkring ska tillämpas och tolkas enligt lagen i England och Wales. Vardera parten åtar sig att underkasta sig de engelska och walesiska domstolarnas exklusiva behörighet.”

19 Dessutom innehöll Navigators Managements försäkringsvillkor följande klausul:

”7) Tillämplig lag, förfarande och tvistlösning Denna försäkring ska tillämpas och tolkas enligt engelsk rätt och ska, i synnerhet, omfattas av och anses innefatta bestämmelserna i Marine Insurance Act 1906 (1906 års sjöförsäkringslag) med ändringar. Försäkringen, inbegripet varje

tvist som uppkommer med anledning av eller i samband med denna, ska omfattas av den exklusiva behörigheten för [High Court of Justice (England & Wales), London, Förenade kungariket].”

20 Den 24 november 2007 uppstod ett antal skador på kajen när bogseringsfartyget Sea Endeavour I trafikerade Assens hamn. Det är tvistigt hur skadorna har uppkommit och vem som bär ansvaret för dem.

21 Skåne Entreprenad har under tiden gått i konkurs, och Assens Havn har väckt talan direkt mot Navigators Management – som ansvarsförsäkrade den påstådda skadevållaren – vid Sø- og Handelsretten (Sjö- och handelsdomstolen, Danmark). Assens Havn har yrkat att försäkringsbolaget ska betala 1 310 536 danska kronor (DKK) (ungefär 176 270 euro) i ersättning för skadorna.

22 Efter att ha prövat frågan om behörig domstol i ett särskilt förfarande avvisade Sø- og Handelsretten genom dom av den 22 december 2014 talan på grund av att dansk domstol inte var behörig, eftersom prorogationsavtalet mellan försäkringsavtalsparterna gällde gentemot den skadelidande. Assens Havn överklagade domen till den hänskjutande domstolen.

23 Enligt den hänskjutande domstolen är huvudfrågan om Assens Havn, som enligt 95 § stycke 2 försäkringsavtalslagen kan väcka talan direkt mot skadevållarens försäkringsbolag, är bunden av en prorogationsklausul i försäkringsavtalet mellan Skåne Entreprenad och Navigators Management, till följd av artikel 13.5 jämförd med artikel 14.2 a i förordning nr 44/2001. Om så är fallet var det korrekt av Sø- og Handelsretten (Sjö- och handelsdomstolen) att avvisa Assens Havns talan.

24 Den hänskjutande domstolen har anmärkt att en skadelidande enligt dansk rätt i princip inte har rätt att väcka talan direkt mot en skadevållares försäkringsbolag, men att 95 § försäkringsavtalslagen medger detta bland annat om försäkringstagaren har gått i konkurs, såsom i förevarande fall.

25 Mot denna bakgrund beslutade Højesteret (Högsta domstolen, Danmark) att vilandeförklara målet och att ställa följande tolkningsfråga till domstolen:

”Ska artikel 13.5 jämförd med artikel 14.2 a i [förordning nr 44/2001] tolkas så, att en skadelidande som enligt nationell rätt har rätt att väcka talan direkt mot skadevållarens försäkringsbolag är bunden av ett prorogationsavtal, som giltigt ingåtts mellan försäkringsgivaren och försäkringstagaren enligt artikel 13.5 jämförd med artikel 14.2 a i förordningen?”

Prövning av tolkningsfrågan

26 Den hänskjutande domstolen har ställt sin fråga för att få klarhet i huruvida artikel 13.5 jämförd med artikel 14.2 a i förordning nr 44/2001 ska tolkas så, att en skadelidande som väckt direkt talan mot skadevållarens försäkringsgivare kan vara bunden av ett prorogationsavtal som ingåtts mellan försäkringsgivaren och skadevållaren.

27 För att besvara den frågan hänvisar domstolen till systematiken i bestämmelserna i avsnitt 3 i kapitel II i förordning nr 44/2001 och till syftena med dessa bestämmelser.

28 Domstolen erinrar om att avsnitt 3 i kapitel II i nämnda förordning föreskriver ett självständigt system för domstols behörighet vid försäkringstvister (se, för ett liknande resonemang, dom av den 12 maj 2005, Société financière et industrielle du Peloux, C-112/03, EU:C:2005:280, punkt 29).

29 I likhet med mål rörande arbetstagare och konsumenter kännetecknas försäkringsmål av en viss obalans mellan parterna (se, för ett liknande resonemang, dom av den 26 maj 2005, GIE Réunion européenne m.fl., C-77/04, EU:C:2005:327, punkt 22). Artikel 8, i avsnitt 3 i kapitel II, i förordning

nr 44/2001 syftar till att korrigera den obalansen genom att skydda den svagare parten genom behörighetsbestämmelser som är förmånligare för dennes intressen än de allmänna bestämmelserna (se, för ett liknande resonemang, dom av den 17 september 2009, Vorarlberger Gebietskrankenkasse, C-347/08, EU:C:2009:561, punkt 40).

30 I synnerhet underlättar de bestämmelserna den skadelidandes situation när skadan omfattas av en försäkring, genom att de låter den skadelidande väcka talan mot försäkringsgivaren bland annat vid domstolen i den ort där den skadegörande handlingen ägde rum, förutsatt att nationell rätt tillåter en sådan direkt talan.

31 Som framgår av punkterna 23 och 24 ovan bedömer den hänskjutande domstolen, på vilken det ankommer att tolka den egna nationella rätten, i förevarande fall att 95 § stycke 2 försäkringsavtalslagen, som är tillämplig i målet, ger den skadelidande rätt att väcka direkt talan mot försäkringsgivaren i den mening som avses i artikel 11.2 i förordning nr 44/2001.

32 Vad gäller möjligheten att göra ett prorogationsavtal gällande mot den skadelidande, föreskriver artikel 13.5 jämförd med artikel 14.2 a i förordning nr 44/2001 att avvikelser från bestämmelserna i avsnitt 3 i förordningen är tillåtna bland annat för försäkringsavtal som täcker ansvaret för användning eller drift av fartyg.

33 Det står också klart att artikel 11.2 i förordning nr 44/2001, som gör artiklarna 8–10 i förordningen tillämpliga om den skadelidande väcker talan direkt mot försäkringsgivaren, inte gäller artiklarna 13 och 14 i förordningen och följaktligen inte prorogationsavtal.

34 Det framgår således inte av systematiken i bestämmelserna i avsnitt 3 i kapitel II i förordning nr 44/2001 att ett prorogationsavtal kan göras gällande mot den skadelidande.

35 Domstolen har redan haft tillfälle att påpeka att prorogation avseende försäkringstvister är strikt begränsad av hänsyn till målet att skydda den ekonomiskt svagare parten (se, för ett liknande resonemang, dom av den 12 maj 2005, Société financière et industrielle du Peloux, C-112/03, EU:C:2005:280, punkt 31).

36 Artikel 13 i förordning nr 44/2001 ger en uttömmande uppräkning av de fall då parterna kan avvika från bestämmelserna i avsnitt 3 i kapitel II i förordningen.

37 Det framgår dessutom av lydelsen av artikel 23.5 i förordningen att prorogationsavtal inte har någon verkan om de strider mot artikel 13. Det följer av dessa bestämmelser att det genom förordningen inrättas ett system där avvikelser från bestämmelserna om domstols behörighet vid försäkringstvister ska tolkas restriktivt (se, analogt, dom av den 12 maj 2005, Société financière et industrielle du Peloux, C-112/03, EU:C:2005:280, punkt 31).

38 Vidare konstaterar domstolen att jämfört med en försäkringstagare som inte uttryckligen samtyckt till en prorogationsklausul, vilket var det fall som behandlas i domen av den 12 maj 2005, Société financière et industrielle du Peloux (C-112/03, EU:C:2005:280), så befinner sig en tredje man som lidit en försäkrad skada ännu längre från det avtalsförhållande där en sådan klausul avtalades.

39 Ett prorogationsavtal mellan en försäkringsgivare och en försäkringstagare kan således inte göras gällande mot den som lidit en försäkrad skada och som önskar väcka talan direkt mot försäkringsgivaren vid domstolen i den ort där den skadegörande handlingen ägde rum, såsom påpekats i punkt 30 ovan, eller vid domstolen i dennes hemvistort – en möjlighet som domstolen erkände i sin dom av den 13 december 2007, FBTO Schadeverzekeringen (C-463/06, EU:C.2007:792, punkt 31).

40 Att utsträcka den tvingande verkan av prorogationsavtal grundade på artiklarna 13 och 14 i förordning nr 44/2001 skulle kunna vara till men för syftet med avsnitt 3 i kapitel II i förordningen, det vill säga att skydda den ekonomiskt och juridiskt svagare parten (se, för ett liknande resonemang, dom av den 17 september 2009, Vorarlberger Gebietskrankenkasse, C-347/08, EU:C:2009:561, punkt 40).

41 Mot denna bakgrund ska artikel 13.5 jämförd med artikel 14.2 a i förordning nr 44/2001 tolkas så, att en skadelidande som väckt direkt talan mot skadevållarens försäkringsgivare inte är bunden av ett prorogationsavtal som ingåtts mellan försäkringsgivaren och skadevållaren.

Rättegångskostnader

42 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (åttonde avdelningen) följande:

Artikel 13.5 jämförd med artikel 14.2 a i förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område ska tolkas så, att en skadelidande som väckt direkt talan mot skadevållarens försäkringsgivare inte är bunden av ett prorogationsavtal som ingåtts mellan försäkringsgivaren och skadevållaren.

Underskrifter